

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta*

Jordi Pujol

Bé, senyores, senyors, ja veig que vostès coneixen la meua conferència de fa uns anys. No la faré millor que aleshores. No diré coses gaire diferents que aleshores i, de fet, començaré igual que llavors, dient: «Vostès m'han cridat perquè parli de Mounier, perquè jo m'he declarat persona influïda per Mounier políticament, en el meu pensament polític. Però la gent es pensa que en sóc un especialista, i no ho sóc. Per tant, jo sóc una mica un intrús en una conferència sobre Mounier. Jo, el que he estat és una persona a qui estimulen coses d'aquest i de l'altre i del de més enllà, i amb tot això ha fet el seu propi pensament; és a dir, a Mounier en un cert sentit l'he utilitzat. He dit: mira, doncs això de Mounier em sembla important i alguna de les coses que he utilitzat de Mounier, alguna de les arrels, alguna de les pedres que he extret de la doctrina de Mounier per fer la meua pròpia casa han estat arrels realment molt importants. Han estat arrels fonamentals en la definició del meu projecte i en aquest sentit jo sóc un deutor de Mounier. Però no sóc un home que en tingui un coneixement tan profund com alguns especialistes dels que sortiran en aquest llibre».

Jo els parlaré de Mounier en el context català dels anys cinquanta. Mounier va néixer l'any 1905 i va morir l'any 1950, o sigui, amb quaranta-cinc anys, molt jove. És clar, jo als anys cinquanta tenia vint anys i per tant a mi Mounier m'arriba pràcticament quan ell ja és mort. La seva influència aquí es va produir sobretot els anys cinquanta i els anys seixanta però cal tenir en compte que Mounier havia estat detectat per algun sector polític i intel·lectual català, ja fins i tot abans de la guerra. Per exemple, abans de l'any 1936 una persona que havia estudiat Mounier i n'havia escrit era en Maurici Serrahima. I hi ha un llibret, un llibret petit, que és un intercanvi de cartes entre en Serrahima i en Joaquim Molas sobre Mounier, que és realment molt interessant. Però, de tota manera, la irrupció de Mounier en uns sectors d'altra banda limitats, evidentment, però actius i amb una gran inquietud, es produeix als anys cinquanta. I els explicaré això, la influència que va tenir en mi, però no només Mounier, sinó que el ficaré dintre d'un context perquè vegin tota una sèrie de components d'un determinat pensament polític, meu i d'altra gent com jo mateix. Per tant, els

* Conferència realitzada a la Casa de Cultura de Girona, l'11 de novembre de 2008

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta

parlaré una mica també de Maritain i de Péguy. Com que no sóc un especialista en Mounier, doncs posats a fer, en comptes d'un els en donem tres i parlaré una mica de tots aquests personatges.

Mirin, en aquell moment nosaltres rebem molta influència intel·lectual del pensament social i del pensament polític francès. I a França hi havia hagut un gran moviment, un formidable moviment intel·lectual i espiritual i religiós, d'altra banda molt profètic. No era un moviment intel·lectual que no s'aventurés, sinó un moviment intel·lectual, i un moviment religiós també, que era profètic no en el sentit d'anunciar fets futurs, sinó en el sentit de remenar, de furgar en les coses i en les causes profundes, de no quedar-se en la superfície. Un espiritualisme fort, a vegades amb components místics, per dir-ho així. I aquest moviment –que era format per homes els més llunyans dels quals havien nascut pels voltants de 1850 i que van morir més o menys el 1950– durant aquests cent anys va tenir una gran efervescència, sobretot a partir dels anys setanta i vuitanta del segle XIX. I era un moviment contra el racionalisme. No és que el racionalisme no sigui bo en el sentit que la raó sí que és bona, però no el fet de subjectar-ho tot a una racionalitat sense dimensions més profundes. Contra el racionalisme, contra el cientisme i contra el positivisme. En definitiva, contra el que Maritain anomena *el positivisme científic excoent*. És a dir, tot allò que no es pugui mesurar, tot allò que no es pugui pesar, no existeix. I hi ha una reacció contra això. Els diré noms, evidentment Mounier és un d'aquests. Maritain n'és un altre. Péguy n'és un altre –i jo parlaré avui d'aquests tres, sobretot de Mounier,

és clar. Bergson també en formava part, era un filòsof una mica anterior a aquests i és un home molt important de cara a donar el tret de sortida contra aquest racionalisme eixut, sec, que no té en compte el que en podríem dir la intimitat de la gent. Bergson, Blondel, León Bloy... León Bloy era un escriptor francès catòlic convers d'una gran intensitat religiosa i que va tenir influència sobre tots aquests. És qui fa que Maritain es converteixi al catolicisme, Maritain i la seva dona. La seva dona era jueva, Raïssa, i es van convertir tots dos al catolicisme gràcies a la influència de León Bloy. També hi tenim Bernanos, important novel·lista, i Mauriac, un altre gran novel·lista. En podríem dir molts més, però acabarem la llista amb un personatge que és més recent, que va morir jove, el 1944, però va morir jove perquè va morir a la guerra, que és Saint-Exupéry, del qual segurament alguna cosa n'han llegit tots vostès. I tot aquests, i molts més, formen part d'una mena de grup. No és una generació perquè va a cavall de més d'una generació, però sí un grup de gent que fa una reflexió molt profunda sobre la naturalesa de l'home, sobre la transposició d'aquest estudi sobre la naturalesa de l'home a la societat, a la política, etc., molt fructífera. Alguns d'aquests personatges, més endavant, és a dir, a partir de l'any 1940, tenen relació amb certs moviments dintre de l'Església, que finalment desembocaran en el que serà el Concili Vaticà II. Però aquí ja no són ells sols, sinó que hi ha més gent. Sobretot Maritain, que de tots aquests és qui té una vinculació més clara amb l'Església. Maritain, que d'altra banda va ser gran amic personal, però a més a més amb una entesa molt profunda des del

punt de vista intel·lectual i teològic, del cardenal Montini que després serà el papa Pau VI. Bloy, De Lubac, Congar... la majoria també francesos tot i que hi ha gent, les influències dels quals també arriben aquí, que són d'altres països com Hans Urs Von Balthasar, que és alemany, o bé el mateix cardenal Montini.

Bé, aquest context que el situo a Europa i més concretament a França, doncs en aquell moment era el punt on tot això bullia amb més intensitat, també s'acaba traslladant aquí. Naturalment, es trasllada aquí d'una manera molt més prima, perquè nosaltres estàvem en plena dictadura franquista, estàvem en un moment en què l'Església catalana havia fet una certa obertura; l'Església espanyola pràcticament no n'havia fet cap. Però evidentment tot va aquí més endarrerit i està més condicionat, més constret per l'autoritat eclesiàstica, per l'autoritat política i, en general, per la mateixa constricció que pesava sobre la Universitat. Però, malgrat tot, això es transmet, arriba cap aquí, i alguns de nosaltres ens posem a llegir amb gran fruïció llibres, per exemple de Nova Terra, per dir una editorial que anava traduint llibres d'aquests. Un home molt ficat en això de Nova Terra, en la difusió d'aquests llibres i d'aquest pensament va ser Mossèn Joan Carrera, que després va ser bisbe, traspasat precisament ara no fa gaire. Recordem que estem parlant a la vegada del camp intel·lectual i del camp religiós, no pròpiament del camp polític. També podríem parlar del camp polític, però avui el deixo de banda. De tot això que hi havia (Mounier, Maritain, Péguy, Bergson, etc.) jo personalment en sóc conscient i hi visc una mica submergit. Ja he dit que he estat un

estimulaire, he anat buscant d'aquí i d'allà aquelles peces que em semblava que eren més idònies, més adequades per al pensament que, al meu entendre, havia de servir per fer ressorgir el país. I una d'aquestes operacions d'estimulació, d'anar triant, va tenir com a objecte precisament el pensament de Mounier. Bé, això potser no és ben bé parlar de Mounier, perquè és més aviat parlar de mi mateix, però, a través d'això, em sembla que els sabré explicar (més que no pas si he de fer una explicació estrictament teòrica) el que va ser el pensament de Mounier.

Tinguin present que tots aquests que he dit abans, qui més qui menys, han estat dominats, a més, per un esperit antiburgès i també pel que en podríem dir un esperit antimodern. Un esperit antiburgès en el grau que l'ordre burgès que s'anava establint, a França per exemple, no tenia en compte les necessitats espirituals de la societat, perquè estava molt basat en els diners. També en la democràcia i en la llibertat i en moltes altres coses, per la qual cosa aquest ordre burgès tampoc es pot jutjar d'una manera crítica, perquè de fet va permetre, malgrat tot, el desenvolupament de la llibertat. Però és cert que hi havia molta dominació de les qüestions de tipus econòmic, que de mica en mica anava entrant en aquests plantejaments que reduïen la dimensió de la persona a allò que era purament productiu. I després també un esperit antimodern: amb aquesta mentalitat antimoderna pròpia de tot aquest tipus de gent. De fet, molta d'aquesta gent va ser crítica amb la democràcia, no pas perquè no volguessin que hi hagués democràcia, no pas perquè no fossin partidaris de la llibertat, però creien que la manera

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta

com s'exercia la democràcia no era la correcta. Estem parlant de la tercera república francesa, però evidentment també es podria aplicar a la democràcia –encara molt més imperfecta– que hi havia a Espanya o que hi havia a altres països europeus. Entenien que això anava conduint de mica en mica a una mena d'ofegament del que podríem anomenar les «mentalitats obertes», les mentalitats generoses, les mentalitats orientades cap a la justícia i cap a la solidaritat. Ells eren crítics amb la democràcia. Tant és així que, de fet, alguns d'aquests (amb seguretat cap dels que he llegit, però molta altra gent vinculada amb aquest món), en un moment determinat van ser col·laboracionistes. Això passa perquè quan va venir la Segona Guerra Mundial i els alemanys van ocupar França, el mariscal Pétain i tot el seu règim van reclamar la renovació moral de França amb una línia de pensament que deia: «hem estat derrotats, i mal derrotats. I hem estat derrotats perquè no hem estat lleials a les nostres fidelitats bàsiques». Això passa de vegades. Després d'una derrota, un país moltes vegades s'autoanalitza: «com és que ha anat tan malament això, què ha passat?» Això és el que va passar, per exemple, quan França va perdre la guerra contra Prússia el 1870-1871. Hi va haver un gran moviment d'autoanàlisi, una catarsi que, d'altra banda, en bona part es va manifestar després amb un ressorgiment religiós potent. Tinguin present que, tot i que l'aparició va ser abans, el gran moviment de devoció a Lourdes, possem per cas, sorgeix precisament en aquesta segona meitat del segle XIX. És el cas també de molts ordes religiosos, sobretot en el camp de l'ensenyament, en el camp

de l'ajut als desvalguts, als pobres... Institucions que juntament amb alguns intel·lectuals es pregunten amb un llenguatge que avui seria difícil d'expressar, en un llenguatge molt antimodern: «quin pecat hem fet? Quin pecat ha fet França perquè hagi estat derrotada, i mal derrotada, el 1870?»

El cas és que després de la derrota de 1940, amb tot aquell desastre que hi va tenir lloc, també hi va haver gent que va voler una renovació moral. I el mariscal Pétain i gent del seu entorn van dir: «hem de fer una revolució moral». I aleshores hi va haver alguns que s'hi van afegir. El mateix Mounier no s'hi va afegir, però va ser acusat d'haver-s'hi afegit. Perquè Mounier, que havia ja fundat la revista *Esprit*, va creure en un moment determinat, al començament de tot, que podria seguir traient la revista i que podria trobar alguna manera de seguir amb la seva feina. Però no només Mounier, sinó que els comunistes francesos també ho van fer, i ho van fer molt pitjor perquè com aleshores la Unió Soviètica no havia entrat en guerra contra Hitler, doncs no van creure que haguessin ni d'aixecar un sol dit en favor de França, ni de la democràcia. Mounier va fer marxa enrere ràpidament perquè es va adonar que anava pel mal camí. Bé, va ser una acusació que se li va fer absolutament fugaç i de la qual no se'n recorda ningú avui en dia. En canvi, després va ser acusat de (i encara avui hi pot haver gent que el consideri així) filocomunista. Perquè després, en una segona etapa, també durant la guerra, és a dir, ja en l'època de la resistència, va fer un acostament cap als comunistes. No cap al comunisme, perquè, és clar, si hi ha una cosa antipersonalista és el comu-

nisme, oi? Perquè el comunisme és l'Estat, i també ho és el feixisme, naturalment. El comunisme i el feixisme són l'Estat. Ara bé, ell va distingir sempre entre la doctrina i l'aplicació de la doctrina, i sobretot entre la doctrina i la gent, i aleshores hi va haver moments en què ell va fer unes aproximacions en aquest sentit. Però, com vostès saben, es va declarar socialista, seguidor d'un socialisme molt antimarxista perquè ell era antimarxista també. Era antimarxista declarat, i això és lògic perquè, a mesura que anem explicant quines són les característiques del seu pensament, veurem que és precisament tot el contrari que el marxisme. És un socialisme antimarxista i fins i tot en alguns aspectes una mica utòpic. Però, de tota manera, fins al final, fins a la seva mort l'any 1950, ell, aquesta aproximació cap als comunistes sí que la va fer i va arribar a dir una cosa que ara els llegiré, que a mi em recorda coses que sentia dir aquí per exemple als anys setanta: deia que calia una transformació de la societat amb un sentit de més justícia, i la direcció d'aquesta transformació, l'havia de dur la lluita obrera organitzada. Això és veí del comunisme, no? I deia encara una altra cosa: que la direcció l'ha de dur la lluita obrera organitzada amb un assentiment ampli, és a dir, havent-se posat d'acord amb un ampli entorn. A mi, això em recorda una mica el que es deia aquí a Catalunya i en el moviment antifranquista en algun moment dels anys setanta, tot i que per traça i per habilitat, no ho deia ben bé així. Aquí hi havia un partit fort dintre de l'antifranquisme, (dintre del moviment antifranquista, millor dit, ja que la societat era antifranquista però en tot cas no es comprome-

tia). Aquest partit fort, absolutament hegemònic, era el PSUC. I amb molta traça, amb molta habilitat anava actuant de manera que tothom s'anés agrupant gairebé sense adonar-se'n, perquè era gent molt llesta. Per exemple, hi ha hagut un polític extraordinàriament intel·ligent a Catalunya, que va ser Gutiérrez Díaz. L'Antoni Gutiérrez Díaz el que feia era dir: «Escolteu, aquí hi ha el partit representant del món treballador, que és el PSUC, i nosaltres, amb tots vosaltres, fem l'assemblea aquesta, i l'altra assemblea, i l'altra assemblea». I tothom es pensava que manava poc o molt, però de fet només manaven els qui tenien les idees clares, que eren ells, que eren el Guti i algun més. Estic segur que Mounier no hauria volgut arribar fins aquí, però és que en certa manera alguns dels plantejaments de Mounier tenen un punt d'ingenuïtat. Un punt d'ingenuïtat hi és, i evidentment per part d'alguns sectors polítics dels anys setanta el punt d'ingenuïtat realment hi va ser.

Hi ha una cosa que a mi em preocupa de Mounier i és: què seria ell avui? És a dir, podem més o menys pensar en el que podria ser el personalisme. El personalisme està molt ben definit per Mounier, i per tant actualment seria el mateix, però ell personalment, com hauria evolucionat? No ho sabem. Per exemple: cap a on hauria anat a parar, tot això? Des del punt de vista polític segurament uns haurien anat a parar cap aquí i uns altres cap allà. Jo que sóc *mounierista* evidentment no hauria anat a parar al socialisme, ni als cristians pel socialisme que és on van anar a parar alguns dels més distingits representants del *mounierisme* català. Nosaltres hauríem anat cap a un al-

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta

tre lloc, no? Jo hauria anat a parar a l'antiamericanisme de Mounier? No, d'altres sí, però jo segur que no. I és que Mounier ja ho deia això, deia que el personalisme no és un sistema filosòfic, és una actitud, per dir-ho així. És una orientació que pot servir per a gent que políticament no coincideixi en altres coses, perquè, de fet, el *mounierisme* és una cosa tan senzilla com afirmar que la prioritat absoluta, la primacia de tot és la persona (i ara en parlarem, d'aquest tema) i això es pot aplicar d'una manera o d'una altra. L'ideal seria que tothom fos personalista, que tothom, a dretes i esquerres, uns més nacionalistes i uns altres no tan nacionalistes, que tots penséssim que no podem fer res que danyi la persona. I és clar, hi pot haver gent així en un cantó i en un altre. Per tant, no sabem on hagués anat a parar ell personalment, però els seus principis segueixen sent vàlids per a gent diversa avui en dia.

Bé, i doncs, què és el personalisme? És el sistema (més concretament una filosofia antisistemàtica, ja ho hem dit) que subratlla la centralitat de la persona i el rebuig a allò que en podríem dir la dissolució de la persona. El fonamental és la persona. Mounier diu no a la dissolució. Aquí hi ha un paràgraf important, ho deu ser doncs l'hem triat tant en Paredes com jo, que diu: «Mounier diu no a la dissolució de la persona davant de les grans ideologies, dels grans sistemes. La mesura de tot és la persona. –i d'aquesta en parlarem després. Finalment, el bé o el mal d'una ideologia, d'un sistema polític, d'un programa, d'una acció de govern, és saber si això fa bé o això fa mal a la persona. Per tant, primer les persones». Això és fàcil de dir i molt més difícil de fer. Bé,

amb una cosa tan senzilla com aquesta està resumit el que és el personalisme; després, naturalment, es pot aplicar a l'economia, es pot aplicar a la cultura, es pot aplicar a diversos ambients en els quals es produeix la convivència humana. Es pot complicar molt, però efectivament és això. Només és això, que ja és prou. Jo crec que el personalisme –hi ha gent que evidentment no ho és, o gent que ho és a la seva manera particular– casa molt bé amb el cristianisme. Probablement casa també amb altres coses, però amb el cristianisme hi casa molt bé perquè és d'arrel cristiana. El cristianisme és personalista molt abans que Mounier, evidentment. Hem de tenir present que el cristianisme, i amb ell tota la cultura cristiana, ve del propi missatge de Jesucrist i de la doctrina de l'Església, però ve també de l'empelt que es va produir des d'un bon començament entre el cristianisme i la filosofia grega, sobretot Aristòtil. I què deia Aristòtil? Deia: «les persones, totes les persones, són irrepetibles». Som nosaltres, i nosaltres i prou. Aquí s'acaba una persona i aquí en comença una altra, no? No estem lligats. El que passa, deia Aristòtil i diu l'Església i la doctrina cristiana, és que aquesta persona irrepetible té necessitat de comunicació. I com que té necessitat de comunicació per essència, per manera de ser, hi ha d'haver l'altre. Per tant, té necessitat de comunicar-se amb l'altre, amb els altres o amb tothom, amb el món, amb qui sigui. I això Mounier ho diu amb una frase molt gràfica: «la persona és en moviment cap a l'altre». És a dir, la persona, allò irrepetible, només pot existir plenament en moviment cap a l'altre. Si em quedo en mi mateix deixo de poder-me

produir com a persona. Aquesta tarda, mentre preparava la conferència he mirat la definició de persona a l'Enciclopèdia, que no l'havia mirat mai. I ho diu tan bé que els ho llegiré. Diu: «Concepte filosòfic de persona: individu humà com a ésser que, dotat de consciència, transcendeix la realitat físicobiològica, gaudeix d'una radical autonomia, es realitza adequadament en la relació amb els altres i pot decidir per ell mateix el seu propi destí». Però mirin el que ve ara: «Traducció alhora dels mots grecs –és a dir, tornem a Aristòtil? *prósopon* i *hypóstasis*». El *prósopon* era la màscara que duïen els actors dramàtics i, de fet, la comunicació era a través de la màscara. I després hi ha la *hypóstasis*, que és «el substrat, el subjecte d'atribució» i la darrera i pròpia, i íntima, i intransferible realitat. *Prósopon* i *hypóstasis*, aquestes dues coses. Aleshores, aquest terme de «persona» va ser conceptualitzat bàsicament en el camp filosòfic només pel món cristià. L'aplicació de cadascuna d'aquestes dues persones, de tots dos aspectes del concepte, correspongué respectivament a cadascun dels dos sentits fonamentals que el concepte comportava, segons es traduís com a *hypóstasis* (l'individu en tant que irreductible, incomunicable i irrepetible), o *prósopon* (l'individu en tant que obert a la comunicació i a la interrelació i que necessita –faig èmfasi en això? necessita dels altres). Això fa que, per tant, el personalisme, amb aquest doble concepte de persona, sigui antiindividualista. El personalisme és antiindividualista perquè l'individu és algú que es tanca en ell mateix, s'aïlla i es defensa, li fan por els altres. Bé, això és el que Mounier vol subratllar. Per tant, deixi'm dir un parell o tres

de coses que el mateix Mounier digué. Primer: la persona és en moviment cap a l'altre; el personalisme és comunitari, només pot ser comunitari. Perquè la persona ha de viure en comunitat, ha de viure amb els altres perquè si no s'ofega, una de les raons de ser de la persona falla i, per tant, la persona fracassa. La persona en comunitat és el centre de tot i el personalisme, per tant, és radicalment antiindividualista. És a dir, és un valor anti-burgès perquè el valor burgès tal com l'entén Mounier és aïllat, deslligat i no generós, no obert a donar-se. I no hi ha éssers en abstracte, no hi ha éssers desaratats sinó persones membres d'una comunitat. I la comunicació, la capacitat de comunicació, diu ell, és un fet *primitif*, primitiu, que en realitat vol dir bàsic, un fet essencial, no accidental o accessori.

Tot això té unes conseqüències que lliguen d'altra banda amb la teologia cristiana. Des del punt de vista religiós podríem dir: la salvació i la redempció són personals, i són el resultat de l'exercici de la responsabilitat personal. Això ho diu Mounier i és molt important. Deixem de banda ara el tema religiós. Aplicant això al món social i al món polític nostre de cada dia, a la realització personal de la gent. Segons tots aquests plantejaments de base la realització només es pot fer en la llibertat. És a dir, si jo tinc responsabilitat, si jo sóc responsable, jo reclamo llibertat. Perquè si jo m'he de salvar a mi mateix, i no vull dir des del punt de vista religiós només, sinó en la meua realització com a home, com a persona, i això depèn de mi, doncs jo necessito llibertat, necessito poder decidir si vull reeixir com a persona o no. I això lliga amb una altra cosa molt important de Mounier,

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta

amb un aspecte concret al qual personalment m'hi sento molt adherit, que és l'indeterminisme, que per cert és absolutament antimarxista i per tant anticomunista, filosòficament parlant, no dic políticament. L'indeterminisme ve a dir que el nostre futur en tots els terrenys, també en el terreny religiós i en el terreny del que en podríem dir la salvació, no depèn de forces exteriors, del fat, sinó que depèn de nosaltres mateixos. Diu que jo no vinc determinat. Els qui són deterministes, per exemple, són els protestants. Els protestants diuen: la salvació no depèn del que faré, sinó que el fet que jo em salvi o no ja està predeterminat. En canvi, abans d'això, la filosofia o la teologia cristiana, amb matisos perquè no vol dir el mateix Sant Tomàs que Sant Agustí, diu que la salvació és cosa teva, tu et salvaràs si fas un esforç per salvar-te. Si no, no et salvaràs. Però deixem de banda el món religiós. El marxisme no ho planteja en el sentit religiós perquè és ateu, però en canvi diu: el món anirà endavant. En teoria, els comunistes no s'haurien hagut de basquejar mai. No haurien d'haver fet tot aquest esforç que han fet, que en molts casos els ha suposat anar a la presó, i totes aquestes guerres i revolucions... Això és una contradicció, perquè, els comunistes no dieu que el món serà determinat d'acord amb uns criteris que vénen predeterminats?

També podríem parlar dels jansenistes que eren, dintre del món catòlic, bastant deterministes. Hi va haver una branca que s'ho va prendre seriosament, això del determinisme, i deia: «Nosaltres, ens dedicarem a la bona vida, perquè el salvar-nos o no salvar-nos no depèn de si hi ha bona gent o mala gent, o de si conser-

vem les normes o no. Això ve predeterminat, això ja està decidit, per tant, anem a viure bé». Va ser una minoria molt petita dintre del jansenisme.

Bé, doncs, repeteixo: a mi personalment em sembla que l'indeterminisme, el rebuig del determinisme, és molt important. El rebuig del determinisme és la condició absolutament prèvia a la defensa de la llibertat. El determinisme vol dir que no ets lliure. Les coses passen perquè, des d'algun altre àmbit, s'ha decidit que passin d'aquesta manera. Per tant (i preu atenció, perquè és una cosa molt important no en política sinó en tot a la vida), *la filosofia de l'indeterminisme és la filosofia de la responsabilitat i, per tant, és la filosofia del risc*. És clar, si tot està determinat no corres mai cap risc. Però en l'indeterminisme passa el contrari: és la filosofia del risc. I per tant, *és també la filosofia del compromís*. En francès es fa servir una paraula que ara ja no s'utilitza tant però en un moment determinat, durant trenta o quaranta anys, va ser una paraula molt utilitzada: *engagement*. Un compromís, de tipus polític, de tipus social, de tipus religiós... tant és: jo prenc un compromís. I naturalment, el compromís és molt arriscat perquè molt fàcilment pots no estar a l'alçada del compromís i aleshores falles respecte de tu mateix i respecte de la societat i dels altres. Aquesta filosofia de l'exigència, del compromís, de la responsabilitat, de l'*engagement*, del risc, a mi personalment em va seduir. I he provat de mantenir-m'hi fidel tant com he pogut. Que no sé si és gaire, però ho he intentat. Val a dir que, al costat d'això, Mounier troba poc profètica, en canvi, la doctrina social de l'Església, i es que la troba poc espiritual; Mounier tenia un

punt de misticisme. Tots aquests que he dit abans, Mounier, Péguy, Maritain, Blondel, etc., eren molt catòlics, però alguns eren rebels dintre de l'Església, (Péguy, per exemple, ho era de manera especial) i a més tenien una visió una mica profètica, com he dit abans, i una mica mística. La doctrina social de l'Església contempla, i jo crec que fa bé, valors d'un alt nivell espiritual i fins i tot de transcendència. Però agafa certs valors transcendents i mira d'adaptar-los a la realitat. I així a Mounier ja el posa negre, perquè és un absolut. Tots aquests homes, encara que potser no Maritain, són gent que tenen un punt de violència verbal. I, és clar, la doctrina social de l'Església mira de compaginar coses i ells n'eren contraris. Em refereixo bàsicament a Mounier i també a Maritain, que curiosament eren contraris als partits confessionals, i més concretament als partits democratacristians. (Tot i que la influència de Maritain en el pensament democristià va ser molt rellevant).

Ara em volia aturar una mica en el fet que Mounier i Sartre són coetanis. Només els diré una cosa: a diferència de Maritain, els dos són existencialistes, és a dir, són seguidors de filosofies de l'existència, no de filosofies de l'essència. Però hi ha una diferència insalvable entre Sartre i Mounier. Per a Sartre (i a la seva obra, tant de teatre com d'assaig, aquesta idea surt constantment), la presència de l'altre és l'infern, i ho diu així mateix: «Els altres són l'infern». És clar, això està exactament als antípodes del pensament cristià, però també ho està del pensament de Mounier.

Tot això a alguns de nosaltres ens arriba en el clima d'efervescència progressi-

vament radicalitzada dels anys cinquanta i sobretot dels anys seixanta. un clima que, entre altres coses, desemboca en la revolució del 68. I aleshores una persona com jo, i ara em permetran que parli un moment de mi mateix, necessita, i crec que els altres també, eines intel·lectuals sòlides i útils. Jo, el primer que he estat ha estat nacionalista, que és el que sóc. I l'altra cosa que també he estat des del primer moment (i ho segueixo sent gràcies a Déu, en alguns moments potser amb més intensitat i en altres amb menys, sense solució de continuïtat): sóc cristià. Parteeixo d'aquestes dues coses. Però, és clar, jo aleshores penso que necessitaríem alguna cosa que ens acabés de permetre crear pensament sobre la base nostra, d'afirmació nacional i de defensa de Catalunya. I també, per la meua banda, crec que necessitaríem alguna cosa més per acabar-ho de lligar sobre la base de fe cristiana. És a dir, alguna cosa que ens eviti, per exemple des de la perspectiva cristiana, o bé de perdre la fe o bé d'anar a parar a actituds molt conservadores. Des del punt de vista nacional i nacionalista, allò que segurament jo sóc més primàriament, sempre intuïa el que amb Mounier i amb algun altre m'adono que és el camí a seguir: que si el nacionalisme, o el socialisme, o la democràcia, o el que sigui, no és útil a la gent, aleshores més val que plegui perquè finalment el que importa són les persones. Llavors, per acabar d'arrodonir això, jo busco uns altres intel·lectuals de l'època, i un d'ells és Maritain. Mounier, Maritain, Péguy, aquests tres van entrelaçats, tenen relació personal entre ells: Péguy és més gran, mor l'any 1914, mor a la guerra i en aquells moments Mounier té 9 anys, per tant no hi

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta

ha relació entre ells dos, però en canvi entre Péguy i Maritain i després entre Maritain i Mounier n'hi ha molta, hi ha un entrellaçament. Tots són personalistes, i creuen que la persona és la prioritat absoluta. Maritain concretament és amic de Péguy i està influït per Péguy, de fet la seva tesi doctoral precisament tracta sobre Péguy. I perquè comprenguin el seu pensament ben ràpidament, només cal llegir els títols d'alguns dels seus llibres: *L'Humanisme integral*. L'home, sempre l'home, entès com a home i dona; la persona, en definitiva. *Cristianisme i democràcia*, *Principis d'una política humanista*, etc. En aquella època Maritain tenia tres enemics: l'un era el comunisme, l'altre el liberalisme i l'altre el feixisme. El totalitarisme, que tant podia ser comunista com podia ser feixista, i d'una manera molt particular el feixisme alemany. I ell contra això, també tirava del mateix: de la persona. I ho fa a través de dues influències que coincideixen amb ell (com és lògic, doncs l'una va lligada amb l'altra), que són les influències de Sant Tomàs i Aristòtil. Ell és un aristotèlic i un tomista que lliga personalisme i comunitarisme, creant així un parell de conceptes que molt breument els vull explicar.

Primer: la persona humana fonamentalment. Tots aquests drets de la persona humana, com per exemple ser respectada, poder desenvolupar-se, poder comunicar-se (això és essencial, com ja hem explicat), ell els resumeix dient: poder fer tot això és necessari per a la dignitat de la persona humana. Hem de fer una política que, per damunt de tot, respecti la dignitat de la persona, una manera com una altra de dir la seva essència. I l'altre gran concepte és el concepte del bé comú, que

no és cap invent de Maritain, això havia existit sempre, però va ser bo en un moment determinat i seria bo que ara hi hagués una reflexió important sobre el bé comú, perquè és una idea, un pensament que està en crisi. Això li han de dir que els ho expliqui en Rigol, perquè en Rigol els ho explicarà millor que no pas jo. De fet, ara jo llegiré un paràgraf d'en Rigol, d'aquesta tesi que ha fet sobre Maritain. Parla del concepte del bé comú, i diu que: «no és tan sols l'equilibri dels interessos individuals (i una altra vegada, i en tots ells, vegin que l'individu no resol els temes, ha de ser una cosa que transcendeix l'individu) o no és només una mena de reunió d'illes individuals, sinó que és la integral dels valors d'una comunitat humana adquirits al llarg de la història, de les lleis filles de la convivència pacífica, dels projectes de futur de la comunitat, dels valors culturals i materials compartits, de les prioritats socials, de les esperances col·lectives, dels símbols i les tradicions, de les institucions públiques. Això és el bé comú. El bé comú neix des d'aquesta integral de factors pel fet que és viscuda per les persones i per la mateixa comunitat». Recordin allò de Mounier: la persona només existeix en la comunitat. I això ho diu ell també aquí, ho diu en Rigol i ho diu Maritain sobretot. Però ho diem nosaltres i això és el que porta al desenvolupament integral de les persones. Recordin el títol d'un dels llibres principals de Maritain: *L'humanisme integral*. Això, a més, té molta importància per a nosaltres, i per a mi com a catalanista, com a nacionalista català. Perquè això que explica ara aquí en Rigol i que està extret de l'obra de Maritain, això que els acabo de llegir, és una nació. Això és un

país, un poble, una nació, ho poden dir com vulguin. I aleshores sorgeix una cosa molt important i d'una gran actualitat política, ni intel·lectual, ni filosòfica, ni teològica, sinó política: aquest bé comú, tot això que hem explicat, té drets, diu Maritain. Com a mínim en té un que és l'essencial, primigeni, primitiu, com deia Mounier, que vol dir de base, de socarrel: té dret a fer tot allò que necessiti per al perfeccionament i el progrés de les persones que formen part d'aquest bé comú, d'aquesta col·lectivitat. I per tant té dret a tenir i disposar d'aquells elements d'acció i d'aquell grau de llibertat, és a dir, de capacitat d'assumir la seva responsabilitat (paraula clau també) per tal que la seva gent, el conjunt de la seva gent vagi endavant. Això és molt important, entenen? I això ara és molt actual perquè ja fa força temps que una de les coses que se'n pretén dir, a nivell de la Unió Europea i a nivell català i a nivell espanyol, és que no hi ha drets col·lectius, que només hi ha drets individuals. I això ens ho apliquen als catalans en tot, i ens ho aplica des d'en Rajoy fins a gent del PSOE, des del diari *La Razón* fins al diari *El País*, i també ens ho han dit elements importants de la jerarquia eclesiàstica espanyola. Des del punt de vista religiós, és difícil de defensar, no? Des del punt de vista polític, hi pot haver de tot, però no des de com veuen les coses Mounier o Maritain. La col·lectivitat té drets. Ells diuen que no, que a més a més no existeix la col·lectivitat. Catalunya? Què és això? Això no existeix. Què és un català? Un català és un ciutadà espanyol (i així, textualment ho diuen) empadronat a Catalunya. No és portador d'una tradició, no és una persona vinculada a una llengua, o bé si parla

castellà, que molts el parlen, no és un home vinculat a una terra, vinculat a un tipus de relació social amb tota la gent que viu a Catalunya que se sent poc o molt del país. No, segons ells això no existeix, això són fantasies. Aquí hi ha individus i prou. Aleshores, això deixa en una situació absolutament inerme la col·lectivitat i és el més absolutament contrari a la filosofia de Maritain i a la filosofia de Mounier.

Curiosament, Maritain tampoc no és partidari dels partits confessionals, quan tothom sempre pensa que Maritain és l'inspirador de la democràcia cristiana. I jo crec que ho és, o que n'és un dels inspiradors. El que passa és que Maritain no era partidari d'això, però la democràcia cristiana va pouar, és a dir, treure del pou, va treure molt del pou de Maritain. Com també va treure, vulguis o no vulguis, alguna cosa de Mounier, encara que no tanta perquè era més difícil degut a aquesta tendència que tenia cap al moviment socialista, tot i que d'una manera molt contradictòria, perquè d'altra banda volia un socialisme que no fos intervencionista, que no fos estat i, és clar, això era molt difícil de fer. Mounier tenia moltes contradiccions. Deia allò que la democràcia burgesa està malalta de diners i el socialisme està malalt d'estat. La democràcia no és prou pura. Aquests homes, Maritain, Mounier i Péguy, són homes exagerats en un cert sentit. Són homes que tendeixen a una certa violència. Maritain no, però els altres sí. Són homes molt radicals i, per tant, per elles la democràcia és impura i el que passa és que a l'hora de la veritat no hi ha cap sistema millor que la democràcia. I això és així, per més que Mounier hagi pogut dir

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta

segons què. Això és així, Déu ens en guard. Però ells els noten molt aquests defectes i aleshores no els acaba d'agradar res. Maritain és a part, Maritain és a part, senzillament. Però ells dos sí. Jo em considero deixeble molt i molt modest de Mounier; deixeble no tan modest potser de Péguy, i en canvi dic que aquests homes de tant en tant ens han fet uns plantejaments que no podem seguir, perquè no som prou valents per seguir-los, perquè eren gent molt valenta. Però, a més, no els podem seguir perquè no estic segur que no s'equivoquin en alguna cosa, en el seu radicalisme. Per tant, jo em quedaré amb tot el que m'hagi de quedar, però d'anar més enllà, segons com, ja en parlarem. Llavors, com que no els agrada res perquè tot és impur, aleshores diu que els partits confessionals no hi han de ser. I ara estarien tranquils, perquè de partits confessionals n'hi ha pocs. La qual cosa no vol dir, en canvi, que no hi hagi una influència molt més gran del que sembla al món polític, al món intel·lectual, del missatge cristià. I no vol dir que Maritain no hagi estat inspirador de bona part del que ha estat la democràcia cristiana europea i d'alguns que avui ben bé no es declaren com a demòcrates cristians, però que s'hi acosten.

Anava a fer una petita reflexió sobre aquesta profunditat de la vivència cristiana d'aquesta gent, però ho deixaré de banda. Sí que els diré una frase que els farà gràcia. El senyor Coll i Alentorn, patriarca d'Unió Democràtica, un patriarca democratacristià sé que de mi va dir una vegada: «si en Pujol hagués llegit més Maritain i menys Péguy seria d'Unió Democràtica». Doncs no. No sé què seria si no hagués llegit ni Péguy ni Mounier, però

de fet jo tinc, i no ho he amagat mai, una forta influència social cristiana i sempre he mirat que políticament hi hagués una mena d'encaix entre el que és el pensament social cristià i el pensament socialdemòcrata, que no és el pensament marxista, que no és el pensament comunista, que no és el pensament del socialisme radical ni tan sols potser del socialisme radical i una mica utòpic que havia promogut Mounier. Però sempre he pensat que això era positiu. Ara, la veritat és que la meua recerca intel·lectual reclamava un altre element, a part de Maritain i a part de Mounier. Només amb elles no era complet el meu pensament. Quan tenia vint-i-cinc, trenta anys i pensava en dedicar la meua vida a Catalunya i a la democràcia i al progrés de la gent, jo necessitava una eina. Per a aquesta eina no en tenia prou amb Maritain ni amb Mounier. I aquesta eina és Péguy. Péguy diu que hem de pagar amb la pròpia persona. I això forma part, a més, del risc. Cal que hi hagi gent que sigui capaç d'assumir bé això que se'n diu el risc. Pagar amb la pròpia persona, és a dir, no pot ser que al meu país domini la idea de: «ens aixequem tots però hi aneu vosaltres». No. El que hi ha d'haver és molta gent que es posi al davant. O bé que es posi contra aquest pensament cientista, és a dir, contra l'essència deslligada de la profunditat humana, contra el determinisme.

Tot això és el que Péguy fustiga. Coses diverses: no pagar amb la pròpia persona, el marxisme, el pensament cientista, i el determinisme. I, per tant, fa una apel·lació a la responsabilitat. Una apel·lació constant amb un llenguatge potent, perquè literàriament Péguy és un home molt potent. I sempre, la responsabilitat da-

vant de Déu i davant dels homes. I parla amb un to profètic, amb un punt una mica messiànic, de lliurament personal i d'exigència. Aleshores, també poden entendre, potser, que jo, que era un home jove i que tenia ganes de servir el meu país, aquell llenguatge (perquè el llenguatge també és important, la forma també és important, el contingut i la forma, la forma també és part en un cert sentit del contingut) em sobtés. El que passa és que després un es pregunta si un és capaç de seguir, de ser seguidor d'unes certes coses fins al final. Cal, deia Péguy, que siguem capaços de ferir-nos. Mireu: perquè l'home es transformi, perquè l'home accepti idees noves, bones, positives, no el podem anar bombardejant amb discursos o amb llibres, no el podem anar bombardejant amb actes més o menys normals, el que cal és que el ferim. Els posaré un exemple: agafem aquesta fusta. Una fusta envernissada. Sobre aquesta fusta cauen cent litres d'aigua, dos-cents, tres-cents, quatre-cents. No passa res. L'aigua rellisca. Ara, vostès fereixen la fusta, fan un trauc aquí i llavors si cauen cent metres cúbics l'aigua penetra. I en aquest cas pot passar una cosa dolenta, que és que es podreixi. És el que cal evitar. Però entenguin la idea: hem de ser capaços de plantejar coses perquè la gent se senti commoguda. I això és el que deia Péguy, i així és com Péguy em va commoure a mi. I per això en parlo.

Maritain això no ho fa tant, perquè Maritain era un home equilibrat en tots sentits, molt més místic, molt religiós. Ell es va convertir, era un convers, es van convertir ell i la seva dona, que era jueva. Era tomista i aristotèlic, que ja són per definició dos escoles filosòfiques compen-

sades, per dir-ho així. Segons com, escolles filosòfiques que tenen en compte que l'home és limitat. Saber això és una gran virtut. I aleshores, en aquest sentit, tant Péguy com Mounier això no s'hi acabaven d'adaptar. No és que l'excés sigui dolent sempre. És a dir, l'escàndol és dolent? No sempre. Això ho veiem fins i tot a l'Evangeli on Jesucrist diu això, moltes vegades: «Jo, Jesucrist, he vingut aquí per escandalitzar. Sóc fill de Déu i estic aquí, descalç, menjant quatre aglans i a més em crucificaran». Això és un escàndol. L'escàndol no sempre és dolent. Si tinguéssim temps posaria més exemples. La prova és que jo m'he sentit commogut durant cinquanta anys de la meua vida per Péguy, que era un home que parlava en un to profètic, un punt messiànic, de lliurament personal, agressiu, quasi de vegades d'exigència, però finalment a través d'aquesta ferida jo n'he estat beneficiat. I aquesta violència la compensava amb una gran frescor d'expressió i amb una transmissió d'autenticitat molt forta i amb una apel·lació constant a l'esperança i a la joia. Per exemple, té un escrit molt bonic que diu: «fe, esperança i caritat», les tres virtuts teològals. Ell diu, encara que no cal que sigui veritat, que la més important de totes aquestes virtuts teològals és l'esperança, perquè sempre ens fa contemplar el futur amb una il·lusió constantment renascuda. Això impacta.

Jo vaig crear una fundació perquè, és clar, quan pleguem de fer política, tots fem el mateix, tots fem una fundació. N'hi ha de bones, n'hi ha de dolentes, n'hi ha que van bé, n'hi ha que no van bé, n'hi ha que són simplement una tapadora per no fer res i altres que fan, i de les

Mounier en el context polític i intel·lectual català dels anys cinquanta

que fan n'hi ha que el que fan es nota i n'hi ha que el que fan no es nota gens. Però aquí els vull explicar una cosa típicament «Péguy». A què ens hem de dedicar en aquesta Fundació? Ens dediquem a l'estudi de l'IVA, i com vostès saben l'IVA vol dir l'Impost del Valor Afegit. Després d'aquest discurs diran: «home, això no lliga. En Pujol ara es dedica a l'estudi de l'IVA? S'ha convertit en assessor fiscal?» No, és que el meu IVA, l'IVA de la nostra Fundació vol dir: La I vol dir idees, la V vol dir valors o conviccions i la A vol dir actituds. Jo crec que estan ben posades les tres lletres. En comptes d'IVA es podria dir VIA: valors, idees i actituds, que és com es diu la revista que publica la Fundació. Però estan molt ben posades. Per tirar endavant ens calen idees, però amb idees només, si aquestes idees no són operatives, no són autènticament viscudes, profundes, fortes, ens podria passar allò que diu Péguy: no es paga amb la pròpia persona. A més, les idees s'han de convertir en conviccions: un s'ha de creure les idees, incorporar-les, no només jugar amb elles. Però aleshores ve la tercera, que és l'actitud. És a dir, davant d'aquestes idees que tu tens i davant d'aquests valors que sents, d'aquestes conviccions que has assumit, quina és la teva actitud? Perquè pots tenir l'actitud de predicar i no pagar amb la pròpia persona, com dèiem abans. Pagar amb la pròpia persona està en el terreny de l'actitud, no està en el terreny ni de les idees ni dels valors. Pots ser molt i molt savi però quan les coses van una mica mal dades, desapareixes. Pots tenir conviccions fortes també, i això ja és molt més important (tot i que, atenció, sense idees no es va enlloc, però només amb idees, tam-

poc). Bé, doncs tenim les idees, i les conviccions que ja és un pas més. I després hi ha l'actitud. Quina és l'actitud? Sortir a defensar les idees i conviccions. Això és l'actitud.

En fi, els he explicat una mica el meu trajecte, el meu itinerari personal, però a través de tot això potser sí que alguna cosa de Mounier he dit?

Els felicito per la idea de fer aquestes conferències. Els felicito per la seva paciència i els hi agraeixo. Moltes gràcies.